

LIETUVIŲ PABĖGĖLIŲ PALIKIMAS DANIJOJE

2015 m. gegužės 1 d. Danijoje, Tistedo (Thisted) mieste Šiaurės Jutlandijoje vyko šventė, skirta lietuviško paminklinio ansamblio, 1947 metais sukurto karo pabėgėlių iš Lietuvos, prisiglaudusių tuomet buvusioje karo pabėgėlių stovykloje, atnaujinimui.

Renginį organizavo Danijos nepaprastųjų situacijų valdymo agentūros (DNSVA) padalinys Šiaurės Jutlandijoje (Nordjylland), kurio teritorijoje yra paminklas, kartu su Tistedo (Thisted) muziejumi, Tistedo miesto savivaldybė ir Lietuvos Respublikos ambasada Danijos Karalystėje. Renginyje dalyvavo Lietuvos Respublikos ambasadorius Danijos Karalystėje Vytautas Pinkus, Tistedo merė Lene Kjeldgaard Jensen ir DNSVA dalinio vadas pulkininkas Lennart Kvist Sørensen. Taip pat renginyje dalyvavo Lietuvos Respublikos gynybos atašė Danijos Karalystei pulkininkas leitenantas Leonas Lukoševičius, Danijos lietuvių bendruomenių atstovai iš Kopenhagos, Alborgo (Aalborg) bei Vejlsės (Vejle), ir vietiniai Tistedo gyventojai. Svarbiausieji šventės svečiai buvo keletas stovykloje gyvenusių pabėgėlių ir juos tuomet parėmę draugai. Iš viso į šventę susirinko virš pusantro šimto dalyvių. Naujai pastatytą kryžių pašventino Lietuvos katalikų ir Danijos liuteronų bažnyčių dvasininkai – Lietuvos policijos kapelionas kun. Algirdas Toliatas bei dekanė Mariannė Dahl Amby.

Agentūros patalpose vyko istorinė paroda apie pabėgėlių stovyklą bei paminklinio ansamblio atnaujinimo darbus. Taip pat buvo demonstruojamos skaidrės su nuotraukomis ir smulkiais paaiškinimais danų kalba apie tai, kaip vyko lietuviško kryžiaus atnaujinimas. Kryžius atnaujintas jau trečiąją kartą. Pirmasis buvo pastatytas 1947 metais aktyvių lietuvių pabėgėlių dėka.

Lietuvių pabėgėlių paminklinis ansamblis Thistede. 2015. Deniso Nikolajevo nuotrauka.

Lietuviško paminklinio ansamblio atsiradimo Tistede istorija

Vietovė Dragsbaeklejren 1930 m. Tistedo miesto buvo įsigyta rekreaciniais tikslais. 2-ojo Pasaulinio karo metu ja naudojosi vokiečiai kaip hidroplanų baze. Po karo stovykla tapo prieglobsčiu tūkstančiams pabėgėlių, daugiausia iš Baltijos šalių. Iki 1950 m. vienu metu čia gyvendavo iki 1000 pabėgėlių. 1947 m. lietuviai, kurių stovykloje buvo apie 750, sukūrė paminklinį ansamblį „Tėvynei Lietuvai“. Šiuo paminklu jie išreiškė savo padėką Tistedo miestui, priglaudusiam sunkiu pokario laikotarpiu. Vėliau dauguma lietuvių išvyko gyventi į kitas šalis, daugiausia į JAV ir Australiją. Tik nedaugelis liko gyventi Danijoje. 1950 m. Drausbėko (Dragsbaek) stovykloje įsikūrė Danijos nacionalinė gelbėtojų tarnyba, šiuo metu teritorija priklauso Danijos nepaprastųjų situacijų valdymo agentūros Šiaurės Jutlandijos padaliniui.

Paminklą nuolat prižiūri Tistedo miesto savivaldybė ir DNSVA Šiaurės Jutlandijos padalinys. Atskiros paminklinio ansamblio dalys buvo jau keletą kartų atnaujintos: medinis kryžius 1957 m. ir 1990 m., bendri atnaujinimo darbai atlikti 1998 m. Medinis kryžius yra dalis paminklinio ansamblio, kurį taip pat sudaro Gedimino

stulpų formos paminklas bei didelis Lietuvos herbas Vytis, kalvos šlaite sudėtas iš skaldytų plytų mozaikos. Vytis pradžioje buvo sudėtas iš surinktų pakrantės akmenų, o 1961 m. buvo pakeistas skirtingų spalvų skaldytų plytų mozaika.

Naujasis kryžius yra identiškas pirmajam 1947 m. pastatytam kryžiui. Danijos meistrai daug dėmesio skyrė išsiaiškinti lietuviškos kryždirbystės specifiką ir patys pagamino naująjį kryžių. Visus atnaujinimo ir priežiūros darbus savo jėgomis ir lėšomis atliko DNSVA ir Tistedo komunos žmonės. Paminklinio ansamblio atnaujinimo darbus rėmė vietos įmonės ir institucijos. Suprasti lietuviškos kryždirbystės paslaptis, spalvų parinkimą (išlikę pirmojo kryžiaus nuotraukos nespaltotos) Danijos meistrams padėjo juos konsultavusi dailės istorikė daktarė Skaidrė Urbonienė.

“Mūsų troškimas – Tėvynės laisvė”. 2015. Deniso Nikolajevo nuotrauka.

Todėl kryžius atrodo tikrai unikaliai lietuviškas. Ant jo perkelti ir senieji užrašai: metalinė lentelė su užrašu lietuvių ir danų kalbomis: „Tave, Viešpatie, kuris irgi kartą pabėgėliu buvai, maldaujame globoti visus, netekusius Tėvynės. Lietuvos tremtiniai, Dragsbaek, 24.VIII.1947“; antroje plokštelėje parašyta lietuviškai: „Kryžius paminklas Baltijos pabėgėliams, pastatytas lietuvių tremtinių“; trečioje, esančioje kitoje kryžiaus pusėje – tas pats užrašas danų kalba. Vienintelė detalė kurios trūksta, kaip linksmi pastebėjo viena šventėje dalyvavusi lietuvė, – prie kryžiaus augančių lietuviškų rūtų. Pati teritorija yra gražiai sutvarkyta ir

prižiūrima.

Virš žalioje vejoje esančio Vyties ženklo yra didelis užrašas „Lithuania“ (angl. Lietuva). Ir galiausiai, ant paminklo su Gedimino stulpais užrašyta: „Mūsų troškimas – Tėvynės Laisvė“. Gedimino stulpų formos paminklą pastatė stovykloje gyvenę lietuviai. Vyties mozaiką sukūrė Jablonskis.

Lietuviams išsivažinėjus iš šios stovyklos į kitas šalis, kuri laiką šį lietuvišką paminklą prižiūrėjo Olės ir Grėtės Heide'ų šeima (Ole ir Grethe Heide). Beje, visai šalia minėtų lietuviškų simbolių yra ir Tistedo istorinis muziejus. Muziejuje kartu su kitais Tistedo miestelio istoriniais eksponatais garbingoje vietoje demonstruojamos ir lietuviškos kanklės, ant kurių yra Vyties ženklas, bei lietuvių ir danų kalbomis užrašyta: „Prisiminimui nuo Dragsbaek lietuvių stovyklos“.

Visas paminklinis ansamblis labai traukia akį važiuojant pro šalį keliu ir yra labai gerai matomas. Šis lietuviškas istorinis paminklas yra visai šalia jūros, vietovė yra nuostabiai graži ir unikali. Belieka tik pridurti, jog tai labai rekomenduotina istorinė vieta, kurią galėtų dažniau aplankyti turistų bei mokinių grupės iš Lietuvos, taip pat visi, besidomintys Lietuvos istorija.

Šventės pradžioje pulkininkas L. K. Sørensen pasveikino susirinkusius svečius. Po to sekė Lietuvos ir Danijos vėliavų pakėlimas, nuskambėjo Lietuvos bei Danijos himnai.

Šventės akimirka. 2015. Rimos Brazinskaitės nuotrauka.

Po paminklo atidengimo, perkirpus juostelę, šventines kalbas sakė Lietuvos Respublikos ambasadorius Danijoje V. Pinkus bei Tistedo merė L. K. Jensen. Galiausiai naująjį kryžių pašventino Lietuvos bei Danijos bažnyčių dvasininkai. Oficialioji šventės dalis buvo užbaigta vainikų prie kryžiaus padėjimo ceremonija.

Renginio metu Lietuvos ambasadorius savo kalboje pristatė lietuvių emigracijos istoriją ir priežastis. Paminėjo tuo metu atsiradusį terminą „dipukai“, kuriuo Vakaruose save vadino 2-ojo pasaulinio karo kartos emigrantai. Papasakojo, kokie žmonės daugiausia emigravo. Pažymėjo skirtumą tarp dipukų kartos emigrantų ir kitų kartų emigrantų: skirtingai nuo dipukų, kitų bangų emigrantai turėjo laisvą valią pasirinkti; jie galėjo grįžti į Tėvynę kada panorėję. Egzilio žmonės, deja, buvo izoliuoti nuo Lietuvos ir jautė didžiulę atsakomybę išsaugoti savo tautinę tapatybę bei išlaikyti ryšius su Lietuva. Viena iš formų išlaikant lietuvišką identitetą, anot ambasadoriaus, buvo mediniai lietuviški kryžiai. Pasak jo, kryžių statymas Lietuvoje turi ilgą 400 metų istoriją. Dėl to Lietuva dažnai vadinama Kryžių šalimi. Mediniai kryžiai stovi beveik kiekviename Lietuvos kaimelyje, sankryžose ir netgi ant kalvų. Ambasadorius taip pat neužmiršo paminėti, jog UNESCO organizacija yra pripažinusi lietuvių kryždirbystės svarbą ir unikalumą

bei įtraukusi į žmonijos kultūros paveldo objektų sąrašą. „Šiandien čia, Tistede, matome dar vieną tradicinį lietuvišką medinį kryžių“, – savo kalboje sakė V. Pinkus. Jis taip pat trumpai paaiškino apie Vyties ženklą ir Gedimino stulpus. Galiausiai padėkojo visiems, prisidėjusiems prie šio lietuviško kryžiaus atnaujinimo.

Vėliau Tistedo merė L. K. Jensen danų ir anglų kalbomis pristatė lietuviškų simbolių atsiradimo Tistede istoriją, paaiškino lietuviško kryžiaus spalvų reikšmę: anot jos, ruda kryžiaus spalva simbolizuoja Lietuvos žemę. O kitos spalvos yra Lietuvos vėliavos spalvos, kurios simbolizuoja lietuvių laisvę, drąsą ir viltį.

Merė papasakojo, jog tuo metu danai labai užjautė karo pabėgėlius, kurie turėjo palikti savo šalį ne laisva valia. „Mes labai užjautėme lietuvius ir todėl stengėmės, kad jiems čia būtų kiek įmanoma geriau. Tai aktualu ir šiems laikams. Danija ir toliau stengiasi padėti karo pabėgėliams iš kitų kraštų kaip tik gali.“

Smagiausia, jog į šį renginį atvyko netgi keletas buvusių pabėgėlių bei daugelis jų vaikystės draugų iš Tistedo. Į renginį susirinko apie pusantro šimto svečių, kurių dauguma buvo vietinio miestelio gyventojai, dar pamenantys tuos laikus, kai stovykloje buvo apsistoję 2-ojo Pasaulinio karo pabėgėliai iš Baltijos šalių. Ne vienas renginyje dalyvavęs tų laikų amžininkas danas pasakojo, jog vaikystėje žaisdavo su čia laikinai apsistojusių pabėgėlių iš Baltijos šalių vaikais. Taip užsimezgė ne viena graži draugystė. Nors vėliau dauguma čia gyvenusių pabėgėlių pasitraukė į kitas šalis, daugiausia į Ameriką bei Australiją, ne vienas jų išlaikė artimą ryšį iki šiol. Todėl vietiniai Tistedo gyventojai nepatingėjo ateiti į šventę susitikti su į renginį specialiai atvykusiais draugais – vaikystėje čia gyvenusiais buvusiais pabėgėliais. Viena tokių pabėgėlių Livija Klāns Kovalevskis, kuri atvyko į Tistedą būdama vos 9-erių. Smagiai šnekučiojantis su šia tų laikų liudininke renginyje, ši miela ir inteligentiška moteris man šiltai pristatė savo vietinę vaikystės draugę bei gimines.

Livija Klāns Kovalevskis ir Leonas Lukoševičius. 2015. Deniso Nikolajevo nuotrauka.

Livija Klāns Kovalevskis kilusi iš Biržų, gimusi latvių šeimoje. Ji puikiai kalba ir latviškai, ir lietuviškai, todėl dalyvauja ne tik latvių, bet ir daugumoje lietuviškų renginių, vykstančių Danijoje, mielai bendrauja su Danijos lietuviais. Danijoje ji mielai reprezentuoja abi Baltijos šalis – Latviją ir Lietuvą.

Šventės organizatoriai tikrai pasistengė, jog visi svečiai jaustųsi šiltai priimti. Po oficialiosios renginio dalies visi šventės dalyviai smagiai bendravo tarpusavyje. Šventės metu buvo patiekta gausybė maisto ir gėrimų, ir netgi pasirūpinta, jog šventės svečiai galėtų paragauti lietuviško alaus. Renginio metu šnekučiuojantis su L. K. Sørensen apie kryžiaus atnaujinimo darbus, jis užsiminė, jog tarp jų su Lietuvos ambasadoriumi V. Pinkumi yra užsimezgęs gana šiltas asmeninis ryšys, nes ambasadorius yra ne kartą užsukęs į šią atokią Danijos vietą, esančią gana toli nuo sostinės Kopenhagos. Anot jo, toks ambasadoriaus dėmesys šiai vietai paskatino pagreitinti medinio kryžiaus atnaujinimą.

Visi kartu prie bendro stalo. 2015. Deniso Nikolajjevo nuotrauka.

Šie lietuviški simboliai, išlikę Danijos žemėje iki šių laikų, verčia giliai susimąstyti, kokią širdgėlą dėl savo Tėvynės ir ilgesį gimtajam kraštui jautė žmonės, kurdami šį mielą lietuvišką kampelį svetimame krašte. Belieka tik jausti didžiulę padėką šio krašto žmonėms, kurie priglaudė ir paglobojo labiausiai išsilavinusią mūsų tautos diasporą Lietuvai tragišku laiku, o kai kuriems netgi tapo antraisiais namais.

Rima Brazinskaitė